

Son İmparatorluk Osmanlı

İlber Ortaylı

İstanbul, Timaş Yayınları, 2018, 205 Sayfa, ISBN:978-975-263-490-9

Şule ZENGİN*

İlber Ortaylı ülkemizin yetiştirdiği önemli tarihçilerden biridir. Tarih alanında yapmış olduğu çalışmalar oldukça önemlidir. Bu alanda yayınlanmış birçok kitabı vardır. Kendisi aynı zamanda konferanslarda, sempozyumlarda, TV programlarında yer alarak tarih alanında bilgilendirme çalışmalarında bulunmuştur. Bu kitap İlber Ortaylı'nın bilimsel bir çalışma olarak kaleme aldığı bir kitap değildir. Hocanın Osmanlı ekseninde yaptığı birtakım konuşmalarının kitap haline getirilme projesinin ikinci cildir. Bunlar çeşitli iletişim araçlarına yaptığı konuşmalardır. Bir nevi umumi konferans mahiyetindeki Osmanlı üzerine yorumlamalardır. Kitapta; Osmanlı, yani klasik imparatorlukları, dünyada medeniyeti ve siyasi coğrafyayı oluşturan imparatorlukların sonuncusu ele alınmıştır. Osmanlı tarihine ait bahisleri, siyasi olayları, kurumları, kişileri ve Osmanlı'nın diğer devletlerle olan ilişkilerini bir sohbet havası içinde tek tek anlatmıştır. Bu kitapta müfredatta yer

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğrencisi, znsusu2@gmail.com

almayan konulara değinilmiştir. Kitap birçok farklı başlıktan meydana gelmektedir. Yani tek bir başlık altında toplayarak anlatmamıştır. Kitap belli bir kronolojik düzen içinde gitmemektedir. Konular daha çok Osmanlı Devleti hakkındaki bilinmesi gerektiğini düşündüğü şeyler üzerinden gitmektedir. Bunlar hakkında doğru ya da yanlış bilinen şeyleri kendi yorumlarıyla tekrardan idrak etmemizi sağlamaya çalışmaktadır.

Kitap pek çok farklı başlıktan oluşmaktadır demiştim. Biraz bu başlıklar altında nelerden bahsedilmiş anlatmak isterim. Geçmişini düşünerek anlamalıyız başlığı altında Osmanlıyı anlamamızı sağlıyor. Osmanlı, imparatorluktu; bütün imparatorluklar gibi dağılmak için doğmuş ve büyümüşü. Bu imparatorluk hukuken sona erdiğinde kurulan Türkiye cumhuriyetini diğer cumhuriyetlerle karşılaştıramayız. Çünkü Türkiye'deki imparatorluk adeta uluslaşmıştır ama bünyesinde halen eskiyi barındırmaktadır. Karışan Doğu dünyasında uluslar sorununun kökleri Osmanlı devrine gidiyor. Çözumsuzlükler kadar çözüm de Osmanlı devrinde yatıyor. Osmanlılık kaynağı belli olmayan bir ortaklık kültürüdür. Kitapta diyor ki; Halep'in tatlılarını Balkanlar'a; Balkanlar'ın mimari biçimini Doğu'ya; Farsçayı Sırpçaya, Rumcayı Arapçaya taşıyan tarihi bir dönemdir.

Osmanlılığın bir karışım olduğundan söz ediyor. Bu karışımın esas aktörü Türklüktür diyor. Osmanlı hâkimiyeti Balkanlar ve Ortadoğu'nun bürokratik ve askeri geleneğini şekillendirmiştir. Bu bölümde Osmanlı'nın tarihini ve kimliğini bilmemin ve anlamının kolay olmadığı ve yeryüzünün en esaslı uygarlıklarını tanımamız gerektiğini söylüyor. Kısacası Osmanlı'yı belli tarihlerde yapılan törenlerle değil, yeniden düşünerek anlamamız gerektiğini söylüyor.

Diğer bir başlık Osmanoğulları ve Halifelik. Burada dünyanın o dönemde içinde bulunduğu durumdan bahsediyor ve Osmanlıda bu etkilerden nasibini alıyor. Hanedanların tahtlarını ve yurtlarını bırakmak zorunda kaldığı bir dönemdir. Osmanlı sona erince kalan hanedan üyeleri de sürgüne gönderiliyor. Hoca kitapta onlardan şöyle bahsediyor; Elli yıllık sürgün döneminde Osmanoğulları, ne devlet ne millet aleyhinde kampanyalar yürüttü, ne Türkiye aleyhinde çalıştılar ne de maddi imkânsızlıklara rağmen yüz kızartıcı bir hayat süren çıktı diyor. Yeni kurulan Cumhuriyet elbette bir süre sonra hilafeti de kaldırıyor. Hocanın görüşüne göre bu dönemde hilafeti restore etmek mümkün değildir. Bu kadar çok milli devletin, liderlik iddiasının ve mezhep çatışmalarının dorukta olduğu İslam dünyasında bu kurumun ihya edilmesi mümkün değildir diyor.

Başka bir başlık Tarih ve Osmanlı tarihine yaklaşım. Bu bölümde öncelikle tarih kelimesinin kökenini inceliyor. Tarihle uğraşan bilginlerin tarihi yazılı vesikayla başlattığını söylüyor. Yani bir toplumu incelemeye başlamak için yazılı belge olması gerekiyor. Bunun çok doğru bir yaklaşım olduğunu söylüyor. Tarihçilikte nesnellik aranmaz kalite aranır diyor. Osmanlı tarihini yazacak insanların sadece Osmanlıca vesikalar, kitaplar ve kaynaklarla değil, o çağın dünyanın kaynaklarıyla da haşır neşir olması gerektiğini söylüyor.

Bir diğer başlık Tarih Bilinci ve Osmanlıya Bakıştır. Bu bölümde tarih bilincinde biraz bahsetmektedir. Tarif edilmesi gereken bir kavram olduğunu söylüyor. Kimlik bizim dışımızda gibi

görünen bir takım olaylardan, savaşlardan, istilalardan, göçlerden meydana gelen tarihin bize sunduğu dil din ve yaşanan olayların bıraktığı izlerle oluşmaktadır. Kimliğin en önemli parçası, en vazgeçilmez unsuru olarak tarih dediğimiz olayı bilmemiz gerektiğini söylüyor. Aynı zamanda tarihteki olayların ve tarih bilincinin gözden çıkarılmaması gerektiğini, tarihi olayların sonucunun, tortusunun hep kaldığını, onun için de tarih bilincimizde, tarihi bilgilerimizdeki noksanlıklarda bizi gelecek olaylardan uzak tutamaz diyor. Biz onlara karışmasak bile onlar bize karışır diyor. Bu bölümde ayrıca önemli Osmanlı tarihçilerine de değinmiştir. Türkiye’de ne olursa olsun Osmanlı mirasının sürdürüldüğünü söylüyor. Osmanlı tarihiyle ilgili bazı şeyleri de reddeden insanlar vardır. Tarihi cehaletten dolayı “reddettim“ deyince, reddedildi zannedilir diyor. Bazılarının Osmanlıyı reddettiğini söylüyor. Bunun yanlış bir yaklaşım olduğunu uzunca anlatıyor. Her yerde tarihe başka açılardan bakıldığı, Türkiye’nin bunun istisnası olmadığını; burada müşterek olanın tarihin bilim olma noktası olduğunu söylüyor. “Tarih tekerrürden ibaret midir?“ sorusunun da çok sorulan bir soru olduğunu söyleyip bunu da kendi yorumuyla açıklıyor. Son olarak tarih bilinciyle ilgili kendi yorumunu ekliyor; Türk kimliği, şuuru tarih kitabı okuyarak, tarihi piyes seyrederek, şiirle, müzikle oluşmuş bir şey değildir. Doğrudan doğruya kan, ateş, kavga ile yani hayatın kendisi içinde oluşmuştur. Türk kimliğine sahip olan adam, yabancı düşmanı olmuştur diyor ve ekliyor; ister kabul edin ister etmeyin bu böyledir diyor.

Diğer bir başlık Son İmparatorluk Osmanlı. “Osmanlı Devleti tarihin gerçek anlamdaki son üniversal, yani cihanşümul imparatorluğudur“ diyor.

Bu anlatmış olduğum başlıklar haricinde diğer başlıkları da saymak isterim. Bunlar; II. Abdülhamit Fatih Sultan Mehmet’in Siyasi Kişiliği, Lale Devri, Harem, Osmanlı’da “Öteki“, Osmanlı Döneminde Ahilik ve Esnaflık, İstanbul Mahalle ve Mezarlıkları, Osmanlı’da Matbaa ve Kütüphaneler, Tanzimat Aydınları, Batılılaşma, Eğitimde Batılılaşma, Doğu-Batı Kültürü Çatışması, Oryantalizm, Payitaht Bursa, Serhat Şehri Edirne, Osmanlı-Avrupa İlişkileri, Osmanlı-Rusya İlişkileri.

.Naçizane fikrim şudur ki; Bu kitap hocamızın değindiği konular bakımından bilinilmesi ihtiyacı duyulan konulardır. Çünkü artık insanlar tarihini daha çok okuma merakı içine girmişlerdir. Bu durum eskiye nazaran daha farklıdır. Bu kitap bazı konulardaki açıkları kapatmak açısından yol gösterebilir. Aslında tek tek bu konuların araştırılması sıkıcı olabileceğinden herkes için okunabilir mahiyettedir. Bu açıdan tarih alanına katkı sağlayabilir. Fakat bu konuşmalarda bazı yerlerde neredeyse çoğunlukla hocanın yorumları yer almıştır. Bunlar biraz daha az yer verilebilirdi ayrıca hocanın vermiş olduğu bilgilerin nerden çıktığının bilinmesi için bir kaynakçanın yer alması gerektiği kanaatindeyim. Çünkü kitabın bir bilimselliğinin de olması gerektiğinden bu konu önemlidir.

Bu güne kadar konuşulmuş, anlatılmış konuların havada kalmaması açısından önemli bir kitaptır. Özellikle popüler tarih okuyucuları için kolay okunabilir, sohbet havasında ilerleyen zevkli bir kitaptır. Okunmasını tavsiye edebileceğim mahiyettedir.